

uit Dowaaï zou een daling met minder dan tien procent de handel onrendabel maken (32-33)!

Met al het koren dat de auteur op de historische molen brengt, klinkt het allicht te veeleisend als men wat meer aandacht vraagt voor de vraagzijde in het hele proces. Slechts terloops wijst de auteur erop dat de overschakeling van Noord-Frankrijk naar het Balticum als bevoorrecht bevoorradingsgebied een uitwijken impliceert van tarwe naar rogge. Die versobering van het consumptiepatroon is natuurlijk de resultante van de bevolkingsgroei in Holland en de Nederlanden en van de door de inflatie afnemende koopkracht. Beide fenomenen, die in laatste instantie mede determinerend waren voor de evolutie van de Hollandse graanhandel en de Amsterdamse graanstapel, worden nauwelijks vermeld.

De graanconsumptie geschiedde niet alleen in de vorm van brood, maar ook in de vorm van bier, dat 'vloeibaar brood'. In die zin is het uitdrukken van het volume van het ingevoerde graan in de broodbehoeften van een populatie (71 en 229) ietwat misleidend. Men moet wel beseffen dat meer dan veertig procent van het geconsumeerde graan eigenlijk als bier gedronken werd. Naast de 208.000 viertel broodgranen verbruikte Antwerpen omstreeks 1557 32.400 viertel brouwtarwe, om van haver en gerst nog niet te spreken! Vanzelfsprekend doen die kritische bedenkingen niets af aan de grote waardering die deze verhandeling verdient. Zij is een substantiële bijdrage over de Hollandse graanhandel en de Amsterdamse stapelmarkt en een verrijking voor de economische geschiedenis der Nederlanden en West-Europa in de late Middeleeuwen en de zestiende eeuw.

R. van Uytven

F. Huisman, C. Santing, ed., *Medische geschiedenis in regionaal perspectief: Groningen 1500-1900* (Nieuwe Nederlandse bijdragen tot de geschiedenis der geneeskunde en der natuurwetenschap LVI, Pantaleon reeks XXV; Rotterdam: Erasmus publishing, 1997, 184blz., f59,50, ISBN 90 5235 107 4).

De zeven artikelen van deze bundel, die eerder als lezing werden gepresenteerd tijdens het congres 'Medische geschiedenis in lokaal perspectief: Groningen 1500-1900' (op 9 oktober 1993 te Groningen gehouden), maken alle gebruik van het concept 'professionalisering', een begrip uit de beroepsociologie, in 1970 voor het eerst in de medische professie onderzocht door Eliot Freidson. Willem de Blécourt schrijft in 'De afstand tot de ander. Onbevoegde genezers op het Groningse platteland, tweede helft negentiende eeuw' (161-178): 'Professionalisering is zodoende een attenderend concept; het kan dienen ter selectie en structurering van historisch materiaal' en 'Het is noodzakelijk de, meestal grove, sociologische theorieën over medische professionalisering te confronteren met een gesitueerde historische praktijk' (162). In iets andere bewoordingen lees ik dit ook in het inleidend essay van Frank Huisman en Catrien Santing. Kort gezegd: men heeft de medische professionalisering willen nuanceren door toetsing aan een concrete situatie (de regio Groningen: ook als 'contrapunt op het hollandocentrisme', periode 1500-1900) en inzetten als structurering van de Gronings historisch-medische werkelijkheid.

Hoewel de professionalisering van de medicus zich natuurlijk alleen via omwegen laat reconstrueren, is men er in de artikelen goed in geslaagd de verschillende fasen ervan in concreto aan te wijzen. Men zou zich echter kunnen afvragen of de auteurs impliceren dat medische geschiedenis identiek is aan de professionalisering van de medicus. Dat meen ik uit het historiografisch exposé van de inleiding toch niet te kunnen opmaken. De oude medische geschiedschrijving bediende zich van een internalistisch perspectief, dat wil zeggen: de we-

tenschappelijke ideeën vormden het wezenlijke studieobject. Later werd de 'maatschappelijke aanvaarding en toepassing van kennis' belangrijker geacht en in deze context past ook het professionaliseringsconcept. Toch wil men hier de inhoud van de medische wetenschap niet verwaarlozen. De artikelen bewegen zich dus tussen deze drie factoren: de stad Groningen en Ommelanden, de professionalisering (met verschillende fasen: zelfdefiniëring, formele erkenning door de buitenwereld, uitsluiting van concurrentie, controle op inhoud en toegang van de professie), en de inhoud van de geneeskunde: wat vermocht men werkelijk? Deze laatste factor lijkt iets te zijn achtergesteld.

Het boek overtuigt de lezer van het belang van het vraagstuk van professionalisering. Hoe was het immers mogelijk, dat vanaf de late Middeleeuwen in toenemende mate de universitaire geschoolde medici en *medicinae doctores* als autoriteit werden aanvaard, terwijl zij de meeste ziekten nog niet wisten te genezen en men eind negentiende eeuw met de opkomst van de bacteriologie pas de werkelijke oorzaken van veel aandoeningen begon te begrijpen? Het antwoord hierop van Santing in het artikel '*Doctor philosophus*. Humanistische geleerdheid en de professionalisering van de vroegmoderne medicus' (23-48) is, gezien de huidige positivistische geneeskunde, een verrassing: in deze fase van zelfdefiniëring dankten de medici het groeiend beroepsprestige aan hun eruditie en humanistische geleerdheid, de klassiek-literaire en filosofische vorming, de kennis van Grieks en Latijn en natuurlijk Hippocrates en Galenus.

Hoe acceptatie en mecenaat van de medische wetenschap bij de bestuurlijke elite werden nagestreefd, blijkt uit het artikel 'Theorie en therapie. Antonius Deusing (1612-1666) en de koorts' (49-68) van Bunna Ebels-Hoving. Het koortstraktaat *Idea defebribus* wordt hier op drie onverwachte manieren geraadpleegd.

De rol van de medische genootschappen in het professionaliseringsproces is onderwerp van de artikelen van Huisman ('De correspondenten. Medici, staat en samenleving tijdens de Nederlandse Verlichting', 69-99) en Mart van Lieburg ('Regionaal belang en nationaal beleid. Over de Groningse afdelingen van de Nederlandsche maatschappij tot bevordering der geneeskunst (1849-1900)', 131-159). In het artikel 'Gronings romanticus en nationaal hervormer: de hygiënist Levy Ali Cohen (1817-1889)' (101-130) beschrijft Eddy Houwaart de geneeskundige en maatschappelijke ontwikkelingen van de negentiende eeuw en het ontstaan van gezondheidszorg en medische inspectie aan de hand van het leven van de actieve Groningse arts en inspecteur Levy Ali Cohen. Hoe de onbevoegde, 'de medische ander', eind negentiende eeuw nog op steun kon rekenen van de patiënt op het Groningse platteland, behandelt het al genoemde artikel van De Blécourt.

De artikelen beschrijven niet alleen Groningse facetten van de professionalisering van de medicus, zij zijn zelf ook geschiedwetenschappelijk van een professioneel gehalte, in niet onbelangrijke mate vanwege de duidelijke historiografische plaatsbepaling. Daarnaast vormen zij voor de medische leek goed leesbare wetenschapsgeschiedenis.

Martha Catania-Peters

M. Insolera, L. Salviucci Insolera, *La spiritualité en images aux Pays-Bas méridionaux dans les livres imprimés desXVIe etXVIIe siècles conservés à la Bibliotheca Wittockiana* (Miscellanea Neerlandica XIII; Leuven: Peeters, 1996, 217 blz., ISBN 90 6831 842 X).

Als uitvloeisel van het congres van de Society for emblem studies van 1996 is verschenen *La spiritualité en images aux Pays-Bas méridionaux* over 'le livre mystique illustré flamand' uit de zestiende en zeventiende eeuw, zoals aanwezig in de Bibliotheca Wittockiana. Het gaat om